

د افغانستان د اقتصادي او حقوقي مطالعاتو موسسه
موسسه مطالعات اقتصادي و حقوقي افغانستان
Afghanistan Economic & Legal Studies Organization

بررسی تاثیر آموزش بر بهره‌وری نیروی انسانی در سازمان‌های آموزشی

نویسندگان: طاهره صادقی و مرضیه نظری

2023 / 1402

نقش و اهمیت سازمان اکو در توسعه روابط اقتصادی کشورهای عضو

طاهره صادقی^۱ و مرضیه نظری^۲ | سال: 1402

چکیده

گرایش جهانی به الگوی توسعه مبتنی بر اقتصاد آزاد و افزایش صادرات، سبب شده کشورهای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به‌سوی همکاری در زمینه تجارت و صنعت، به‌عنوان ابزاری کارآمد توسعه اقتصادی و اجتماعی قدم بردارند. براین اساس سازمان همکاری اقتصادی (اکو)^۳ توسعه اقتصادی کشورهای عضو را مدنظر قرار داده است. این سازمان بعد از پیوستن کشورهای آذربایجان، ازبکستان، تاجیکستان، ترکمنستان، قرقیزستان و کشور عزیز ما افغانستان به سه کشور بنیان‌گذار آن (ایران، ترکیه و پاکستان) مورد توجه بیشتری قرار گرفته است. درحال حاضر کشورهای ایران، پاکستان، ترکیه، افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرقیزستان و جمهوری آذربایجان عضو سازمان همکاری اقتصادی اکو هستند. مهمترین نقش اکو برای کشورهای عضو، توسعه روابط اقتصادی آن است. اگرچه کشورهای عضو این سازمان با موانع اقتصادی-سیاسی فراوانی مواجه است اما با فراهم نمودن شرایط لازم برای تجارت کالاها و خدمات بین کشورهای عضو این سازمان می‌تواند ضمن بهره‌برداری از مزیت‌های نسبی و همچنین انتقال فناوری بین کشورهای عضو شرایط لازم برای رشد اقتصادی فراهم سازد. در این پژوهش تمرکز ما بیشتر روی نقش و اهمیت این سازمان در توسعه روابط اقتصادی کشورهای عضو این سازمان می‌باشند. این کشورها سال‌هاست که با همدیگر روابط تجاری دارند. روش انجام این پژوهش کتابخانه‌ای می‌باشد که داده‌ها به شکل علمی-مروری از مطالب موجود در کتب، مقالات، نشریه‌ها، پژوهش‌های گذشته و سایت‌های معتبر و مرتبط علمی استخراج شده است. جامعه آماری این پژوهش را تمام پژوهش‌های داخلی و خارجی که در این زمینه انجام شده است، شامل می‌شوند.

کلید واژه‌ها: توسعه اقتصادی، سازمان اکو، تجارت، نقش، کشورهای عضو

^۱ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)، تهران
^۲ دانش‌آموخته کارشناسی ارشد رشته مدیریت بازرگانی، دانشگاه بین‌المللی اهل بیت (ع)، تهران

^۳ Economic Cooperation Organization

اکو یک سازمان منطقه‌ای می‌باشد که در سال 1985 از سوی کشورهای ایران، پاکستان و ترکیه با هدف پیش‌برد همکاری‌های اقتصادی، فنی و فرهنگی میان کشورهای عضو تاسیس گردید. این سازمان در واقع جانشین سازمان همکاری عمران منطقه‌ای برای توسعه (RCD)¹ می‌باشد که از سال 1964 تا 1979 وجود داشت. در 1992، سازمان هفت عضو جدید را به عضویت پذیرفت که عبارت از: افغانستان، آذربایجان، قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان و ازبکستان می‌باشند. منطقه اکو از دورنمای روشن تجاری برخوردار است. علی‌رغم ترکیب جمعیتی جوان آن، اکو در قالب یک سازمان موفق منطقه‌ای توسعه یافته است. جایگاه بین‌المللی آن رشدی فزاینده دارد. با وجود این، سازمان با چالش‌های درخصوص اهداف خود روبرو است. از همه مهمتر، منطقه فاقد زیرساخت‌ها و نهادهای مناسبی است که سازمان بتواند اهداف توسعه‌ای خود را دنبال کرده و از منابع موجود منطقه‌ای حداکثر استفاده را نماید تا باعث رونق و توسعه اقتصادی کشورهای عضو این سازمان شوند.

هر سازمان بین‌المللی یا منطقه‌ای برای موفقیت خود به زمینه‌ها و شرایطی نیازمند است که شکل‌گیری و نهادینه‌شدن همکاری‌ها را تسهیل بخشد. این دیدگاه عوامل فرهنگی، جغرافیایی، تاریخی، اقتصادی و سیاسی زمینه‌های همکاری کشورهای منطقه را در چارچوب اکو فراهم کرده است. گرایش جهانی برای پذیرش الگوی توسعه مبتنی بر اقتصاد بازار و افزایش صادرات، سبب شده کشورهای عضو اکو نیز به افزایش سرعت آزادسازی اقتصادی و نقش فزاینده بخش خصوصی در توسعه اقتصادی توجه ویژه‌ای داشته باشند. روند فزاینده یکپارچگی اقتصاد جهانی و پیدایش قطب‌های تجاری در اطراف مراکز مهم اقتصادی جهان، که حرکت به سوی یکپارچگی بازارهای اطراف این مراکز را دنبال می‌کند، سبب شده همکاری منطقه‌ای و منطقه‌ای شدن تولید و تجارت به‌عنوان ابزار توسعه پایدار اقتصادی، اجتماعی مورد توجه قرار گیرد. روندهای منطقه‌گرایی به‌ویژه برای مناطق دارای پیوستگی جغرافیایی و همگونی فرهنگی در دهه‌های اخیر تقویت شده است (پاکدامن، 1996 ص 4).

شکل 1-1 نقشه کشورهای عضو سازمان اکو

¹ Regional Cooperation for Development

همچنان سازمان اکو سه دوره تاریخی مهم را پشت سر گذاشته است. نخست، این سازمان میراث‌دار سازمان عمران منطقه‌ای (RCD) با عضویت پاکستان، ایران و ترکیه است که در سال‌های 1964 تا 1979 فعالیت داشته است. در جریان فعالیت این سازمان اهداف اساسی اعضا تحقق نیافت. در این دوره، از مشورت‌های سازمان توسعه صنعتی ملل متحد نیز بهره گرفته شده است و کارشناسان این سازمان گزارش‌هایی به کشورهای عضو ارائه کردند. مرحله دوم، پس از انقلاب اسلامی ایران در سال 1979 آغاز شد. در این زمان سازمان آ.ر.سی.دی منحل شد. سپس سازمان همکاری اقتصادی در سال 1985 راه‌اندازی شد، اما این سازمان نیز به دلایلی از جمله جنگ ایران و عراق نتوانست اقدام مهمی انجام دهد. مرحله سوم، به سال 1992 مربوط می‌شود، در این سال جمهوری‌های آسیای مرکزی و قفقاز همراه با افغانستان به عضویت این سازمان پذیرفته شدند. از آن تاریخ اکو اعتبار بین‌المللی پیدا کرد و فعالیت‌های خود را به‌طور عمده در سه زمینه تجارت، انرژی و حمل و نقل متمرکز کرد (بیژن و رحمانی، 1395). بنابراین، در این پژوهش تلاش می‌شود که نقش سازمان اکو در رشد و پیشرفت اقتصادی ده کشور عضو تبیین گردد و سوال پژوهش این است که نقش و اهمیت سازمان اکو در توسعه اقتصادی کشورهای عضو چگونه می‌باشد؟

روش پژوهش

پژوهش حاضر یک مقاله علمی-مروری بوده لذا نحوه گردآوری داده‌ها به‌شکل کتابخانه‌ای می‌باشد. طوری که داده‌ها با استفاده از مطالب موجود در کتاب‌ها، مقالات، نشریه‌ها، پژوهش‌های گذشته و سایت‌های معتبر و مرتبط علمی استخراج شده است. و نتایج پژوهش‌های گذشته توسط پژوهشگران مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته به هدف بدست آوردن نتایج جدید بشکل منسجم و یکپارچه تدوین و جمع‌آوری شده است. جامعه آماری این پژوهش را تمام پژوهش‌های داخلی و خارجی که در این زمینه انجام شده است، شامل می‌شود.

مبانی نظری و بررسی پیشینه پژوهش

سازمان اکو میراث‌دار سازمان همکاری عمران منطقه‌ای است، که در سال 1343 شکل گرفت. سه کشور بنیانگذار آن ایران، ترکیه و پاکستان، از نظر توسعه اقتصادی-اجتماعی کموبیش در سطح متوازن و هر سه کشور تحت نفوذ آمریکا بودند. سران سه کشور بر همکاری منطقه‌ای به‌عنوان عامل تسریع رشد و توسعه ملی و تامین صلح و آرامش و ثبات تاکید داشتند (صفی نیا، 1353 ص 53). به دلیل انقلاب اسلامی ایران و تغییرات نظام ژئوپلیتیک منطقه در سال 1979، این سازمان منحل شد، اما مجدداً در سال 1985 ایران، پاکستان و ترکیه سازمان جدیدی را تأسیس کردند که بر جغرافیا، تاریخ و فرهنگ مشترک تأکید داشت. اکو برای ترویج همکاری‌های منطقه‌ای چندبعدی با هدف فراهم کردن شرایط برای رشد اقتصادی اجتماعی پایدار در کشورهای عضو تأسیس شد. و در مدت کوتاهی پس از فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و استقلال جمهوری‌های آسیای مرکزی و قفقاز، به دلیل روابط دیرینه فرهنگی، مذهبی و زبانی با ایران، پاکستان و ترکیه، شش کشور از این جمهوری‌ها؛ یعنی آذربایجان،

قزاقستان، قرقیزستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبکستان و افغانستان به عضویت سازمان اکو درآمدند (مختاری هاشمی، 1400).

پیوستن اعضا جدید به سازمان همکاری اقتصادی باتوجه به فروپاشی اتحاد شوروی، نظام دو قطبی و کاهش قدرت منطقه‌ای روسیه اقدامی موثر برای تحرک جدید آن بود. اعضای اکو بر ضرورت تقویت ارتباط تجاری برای تحقق اهداف اکو تأکید کردند. افزایش امکانات برای همکاری ارتباطی از نظر سخت‌افزاری و نرم‌افزاری مورد تأکید قرار گرفت. در سال‌های 1371-1372 بیانیه کویته (طرح عمل اکو) و بیانیه استانبول (دورنمای بلندمدت اکو) مورد تصویب قرار گرفت. پروتکل تعرفه‌های ترجیحی، حمل‌ونقل، ارتباطات، همکاری‌های انرژی، مسائل زیست محیطی و طرح جامعه منطقه‌ای برای کنترل مواد مخدر از موضوع‌های مورد توجه اعضای اکو بود. آنها همانند دیگر کشورهای در حال توسعه با مجموعه وسیعی از مشکلات داخلی و خارجی برای تحقق اهداف توسعه روبرو هستند (سالون، 1971 ص 141).

بیژن و رحمانی (1395) نیز پژوهشی در زمینه انجام داده است که هدف از انجام این پژوهش نیز بررسی تأثیر سازمان اکو بر اقتصاد کشورهای عضو این سازمان بوده است. روش انجام این پژوهش توصیفی تحلیلی بوده و نتایج نشان می‌دهد که این سازمان از هنگام تشکیل شدن تا تصویب پروتکل اصلاحی پیمان ازمیر (1990) فعالیت چشم‌گیری نداشته است. پس از آن نیز تا پیوستن کشورهای آسیای مرکزی، آذربایجان و افغانستان نشست‌های رهبران و مسئولان کشورهای عضو تنها بیانگر ادامه فعالیت‌های این سازمان بود (بیژن و رحمانی، 1395). رومینا و اسفندیاری (1397) پژوهشی را تحت عنوان الگویی ساختار قدرت در بین کشورهای عضو اکو انجام داده است. هدف از انجام این پژوهش محاسبه وزن ژئوپلیتیکی که یکی از متغیرهای تأثیرگذار در روابط بین کشورهای این سازمان است، می‌باشد. بر این اساس پس از بررسی متغیرها و شاخص‌های مختلف، 127 متغیر براساس روش تحلیل آماری انتخاب گردید و در قالب شش عامل اقتصادی، سیاسی، فرهنگی - اجتماعی، سرزمینی، نظامی و علمی دسته‌بندی شده‌اند. پس از بررسی نتایج پژوهش نشان می‌دهد که قدرت‌های درجه اول در سطح ترکیه و ایران، قدرت‌های درجه دوم، قدرت‌های فرعی منطقه‌ای قزاقستان و پاکستان، قدرت‌های درجه سوم ازبکستان، ترکمنستان، افغانستان و جمهوری آذربایجان، قدرت‌های سطح چهارم تاجیکستان و قیرغزستان می‌باشند (رومینا و اسفندیاری، 1397). در هیمن راستا مجرد و همکاران (1392) پژوهشی را تحت عنوان نقش کشاورزی در همگرایی منطقه‌ای کشورهای عضو اکو انجام داده است. هدف از انجام این پژوهش بررسی نقش کشاورزی در همگرایی منطقه‌ای کشورهای عضو اکو در مدل داده‌های پویا بوده است. نتایج نشان داد که بین کشورهای عضو اکو همگرایی برقرار است. بخش کشاورزی به رغم افزایش رشد منطقه‌ای در تسریع همگرایی تأثیر منفی دارد و باعث کاهش سرعت همگرایی شده است (مجرد و همکاران، 1392).

اهداف سازمان اکو

براساس سند پایه‌ی سازمان همکاری اقتصادی، سازمان در ابتدای امر اهدافی را برای خود تعیین کرد که در اینجا اشاره می‌شود.

❖ ایجاد شرایط برای توسعه اقتصادی پایدار و ارتقای زندگی و افزایش رفاه در کشورهای عضو از طریق به کارگیری امکانات بالقوه اقتصادی و اجتماعی منطقه؛

❖ انجام اقداماتی برای حذف تدریجی موانع تجاری در منطقه اکو و گسترش تجارت درون منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای با توجه به تجربه‌های دیگر مناطق و روندهای اقتصادی جهانی؛

❖ تشویق همکاری اقتصادی فزاینده در زمینه آرمان‌های بنیادی کشورهای عضو برای تامین نقش مهمتر و کمک منطقه اکو به رشد تجارت جهانی

❖ از میان بردن سیاست‌های ناعادلانه تجاری که برای همه کشورهای در حال توسعه، به‌ویژه کشورهای عضو اکو، شرایط تجاری نامساعد را ایجاد کرده است؛

❖ فراهم آوردن شرایط یکپارچه شدن تدریجی و آرام اقتصاد کشورهای عضو در اقتصاد جهانی، برای تامین مشارکت کامل‌تر آن‌ها در روند جهانی شدن اقتصاد؛

❖ ارتقای همکاری منطقه‌ای فعال و کمک متقابل در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، فنی و علمی؛

❖ تسریع در گسترش زیربنای حمل‌ونقل و ارتباطات که کشورهای عضو را با یکدیگر و با جهان خارج پیوند می‌دهد؛

❖ تهیه برنامه‌های مشترک برای توسعه منابع انسانی در منطقه اکو؛

❖ تقویت بسیج منطقه‌ای برای بهره برداری از منابع طبیعی منطقه اکو به‌ویژه منابع انرژی (کولایی و مودب، 1388 ص 9).

انسجام اقتصادی کشورهای عضو اکو

در ابتدای کار میزان انسجام اقتصادی در کشورهای عضو اکو را مورد بررسی قرار گرفته است. این میزان را می‌توان براساس شاخص‌هایی چون مشابهت نظام اقتصادی، مکملیت اقتصادی و حجم تجارت درون منطقه‌ای مورد بررسی قرار داد:

➤ مشابهت نظام اقتصادی: نظام‌های اقتصادی در میان اعضای اکو تفاوت‌هایی با یکدیگر دارند. ترکیه و پاکستان دارای اقتصاد آزاد، ایران دارای اقتصاد مختلط و بازار آزاد است. شش کشور بازمانده از اتحاد شوروی همگی دارای نظام سوسیالیستی و متمرکز بوده که پس از استقلال با دشواری‌های گذار از این سیستم به نظام بازار

آزاد روبرو می‌باشند. با این وصف، فشارهای جهانی شدن چنان قوی است که همه سازمان‌ها از جمله اکو، به دنبال آزادسازی اقتصاد خود از انحصار دولتی هستند (8-14: Statistical Report of ECO, 2013).

✚ مکمل نبودن اقتصاد کشورها: مکمل نبودن اقتصاد کشورهای عضو اکو را می‌توان با دو شاخص سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی و سهم درون منطقه‌ای آن و الگوی تجارت خارجی کشورهای دو منطقه و سهم درون منطقه‌ای آن اندازه‌گیری کرد. صاحب نظران براین باورند که غالب کشورهای اکو ستانده‌های اقتصادی تقریباً مشابه دارند. ایران، آذربایجان، ترکمنستان و قزاقستان از صادرکنندگان نفت و گاز بوده و با یکدیگر رقابت دارند. این کشورها در زمینه اکتشاف، استخراج و توسعه منابع دریایی به تکنولوژی پیشرفته و سرمایه‌گذاری خارجی نیاز دارند. ترکیه، پاکستان و افغانستان از خریداران انرژی هستند. اما نیاز آنها آنقدر نیست که بخش زیادی از صادرات نفت و گاز کشورهای تولیدکننده اکو را جذب کنند؛ ولی در پاره‌ای از زمینه‌ها به‌طور طبیعی جنبه‌های هم‌تکمیلی وجود دارد. تمامی اعضای اکو از کشورهای در حال توسعه اند و بیشتر آنها صادرکنندگان مواد اولیه و تولیدات کشاورزی اند (اشلوقی و همکاران، 1392 ص 76).

✚ سهم اکو از تولید و تجارت جهانی و سرمایه‌گذاری خارجی بسیار پایین‌تر است. به‌طور مثال حجم تجارت خارجی کشورهای عضو اکو در سال 2007 به رغم افزایش شدید قیمت نفت حدود 512 میلیارد دلار بوده است که حدود دو درصد تجارت جهان را دربر می‌گیرد و سهم سازمان اکو از تولید ناخالص داخلی جهان نیز حدود دو درصد است. حجم سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در منطقه اکو در سال 2007 بالغ بر 40 میلیارد دلار و سهم جهانی آن در این زمینه حدود دو درصد است. هر چند این عدد نسبت به سال‌های 2000-2005 رشد چشم‌گیری را نشان می‌دهد، ولی نسبت به پتانسیل‌های اکو رقم پایینی است. برعلاوه، سازمان اکو برای پیشبرد فرآیند همگرایی به شدت نیاز به سرمایه‌گذاری خارجی خصوصاً در بخش انرژی و حمل‌ونقل دارد. به‌رغم آنکه مبادلات تجاری اعضای اکو با جهان طی سال‌های اخیر رشد نسبتاً خوبی داشته است، به‌طوری‌که از 171 میلیارد دلار در 2001 به 511 میلیارد دلار در سال 2007 افزایش یافته است؛ اما تنها حدود 30 میلیارد دلار آن بین کشورهای عضو صورت گرفته است. این روند طی ماه‌های مارچ و سپتامبر 2008 نیز ادامه داشته است، به طوری‌که تجارت درون منطقه‌ای کشورهای عضو اکو تنها کمتر از شش درصد تجارت خارجی آنها در این شش ماه برآورده گردید. صاحب نظران معتقدند که این روند طی 17 سال اخیر نیز کم و بیش بدین منوال بوده است. بنابراین سهم مبادلات و همکاری‌های درون منطقه‌ای این کشورها، از تجارت خارجی آنها بسیار پایین‌تر است (بیژن و رحمانی، 1395).

سازمان اکو و فرصت‌های پیش رو

در زمینه فرصت‌های سازمان اکو مطالعات متعددی انجام شده است. اما مهم‌ترین فرصت‌های اکو را می‌توان موارد زیر دانست:

1- بدون شک یکی از مهم‌ترین تحولات سال‌های اخیر جهانی شدن است؛ که در صورت برنامه‌ریزی و مدیریت مناسب، اکو می‌تواند فرصت‌های بی شماری را نصیب اعضای خود سازد (از اینرو برای تبدیل سازمان همکاری اقتصادی به یک گروه‌بندی منطقه‌ای کامل نیاز به بهره‌گیری از شرایطی است که جهانی شدن به دست می‌دهد). در واقع جهانی شدن، گذار ملت‌ها از دوران رقابت‌های ایدئولوژیک سده بیستم به دوران جهانی شدن اقتصاد بازار آزاد است. به‌طور کلی مهم‌ترین و برجسته‌ترین فرصت‌هایی که پدیده جهانی شدن اقتصاد در اختیار کشورهای در حال توسعه قرار می‌دهد را میتوان تجارت آزاد، استفاده از سرمایه‌های سیال بین‌المللی، جذب فناوری و سیستم‌های کارآمد، ایجاد قانون مندی‌ها و مسئولیت‌های فراملی دانست؛ آنچه مسلم است ادغام کشورهای در حال توسعه از جمله کشورهای عضو اکو در جهانی شدن اقتصاد امری الزامی است؛ اما نکته با اهمیت ادغام کارآمد و موثر است (سلطانی، 1382، صص 990-991).

سرعت بخشیدن به روند خصوصی‌سازی و خارج شدن از اقتصاد دولتی، آزادسازی و تنظیم بازار به‌ویژه خدمات، الزام شرکت‌های تجاری به افزایش کیفیت کالاها و خدمات، رفع محدودیت‌های ساختاری و گرایش به سمت سیاست‌های بازارمحور، تلاش در جهت جذب سرمایه‌های خارجی و کاهش تدریجی تعرفه‌ها در چارچوب اکوتا و تعهد کشورهای عضو به رفع موانع غیر تعرفه‌ای و شبه تعرفه‌ای می‌تواند زمینه‌ساز تحقق یکی از چالش برانگیزترین اهداف جهانی شدن اقتصاد یعنی کاهش تعرفه‌ها و آزادسازی تجارت باشد و شرایط را برای ادغام موثر و کارآمد کشورهای عضو اکو در فرآیند جهانی شدن اقتصاد به‌ویژه عضویت در سازمان تجارت جهانی به‌عنوان پارادایم حاکم بر اقتصاد بین‌الملل هموار نماید. با توجه به شرایط کنونی اقتصاد بین‌الملل پیوستن به این سازمان اجتناب‌ناپذیر است و اعضای اکو در هر دو سطح ملی و سازمانی باید بسترها و شرایط لازم را فراهم نمایند. بر اساس اطلاعات موجود در وب سایت رسمی سازمان تجارت جهانی در حال حاضر کشور ایران، پاکستان، ترکیه، افغانستان، تاجیکستان، ترکمنستان، ازبکستان، قزاقستان، قرقیزستان و جمهوری آذربایجان کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی اکو هستند (www.wto.org).

2- یکی از مهم‌ترین مباحث در حوزه انرژی و در عین حال یکی از مهم‌ترین فرصت‌های اکو بحث انتقال این ثروت عظیم به بازارهای مصرف است. در زمینه انتقال انرژی نقش سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان بسیار حایز اهمیت است. در پرتو تحولات سیاسی و اقتصادی چند سال اخیر، یکی از فرصت‌های پیشروی اکو نیاز روز افزون اتحادیه اروپا به انرژی است طی سال‌های اخیر مصرف گاز طبیعی در اروپا با نرخ ثابت 2.5 درصد در سال افزایش داشته است. قیمت‌های بالای نفت، سیاست‌های حفظ محیط زیست و توسعه نیروگاه‌های گازی علل اصلی افزایش تقاضای گاز در اروپا به حساب می‌آیند. علاوه بر این نیاز به تنوع بخشی در واردات انرژی به ویژه گاز به شدت در اروپا مورد توجه قرار گرفته است. زیرا که بخش عمده‌ای از گاز مصرفی اروپا از روسیه، نروژ و الجزایر تامین می‌شود. پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهد که میزان وابستگی اروپا به گاز وارداتی تا سال 2030 به بیش از 75 درصد افزایش

خواهد یافت. این امر در کنار بروز برخی مشکلات سیاسی بین اروپا و روسیه به ویژه با وقفه ای که در زمستان سال 2005 و در اوج تقاضا در گاز دریافتی از روسیه به وجود آمد و مشکلات فراوانی برای اروپایی ها در پی داشت؛ عزم اروپا برای متنوع سازی تقویت گردیده است (حسن تاش، 1385، صص 206-2011).

از اینرو، در صورت اتخاذ یک موضع هماهنگ در بخش انرژی، شرایط کنونی فرصت بزرگی را در اختیار اعضای اکو قرار می دهد که با برنامه ریزی مناسب می توان از آن به نفع کشورهای عضو بهره برداری نمود.

3- تهاجم نظامی آمریکا به افغانستان در سال 2001 که به دنبال حادثه تروریستی یازده سپتامبر صورت گرفت، در کنار پیامدهای منفی از جمله بروز مشکلات امنیتی، باعث حذف طالبان و روی کارآمدن یک دولت با مشروعیت بین المللی در این کشور گردید که این امر یک فرصت برای اعضای اکو در مسیر همگرایی و انسجام بیشتر به شمار می آید (شهابی، 1381). بازسازی افغانستان موضوعی است که پس از پایان جنگ در کنفرانس های متعددی چون بن و توکیو مورد بحث و بررسی قرار گرفته است. متأسفانه بنابر اعلام مقامات افغانی بسیاری از تصمیمات اجلاس های بن و توکیو صورت عملی به خود نگرفته است. روند تحولات افغانستان نشان می دهد که راه دستیابی به صلح، ثبات و امنیت در این کشور بازسازی عقب ماندگی های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی این کشور است. در این راستا و نیز در پی ناکامی تلاش های بین المللی، سازوکارهای منطقه ای از جمله اکو می تواند مورد توجه قرار گیرد. از اینرو اکو می تواند ابتکار عمل در بازسازی افغانستان را برعهده گیرد. با توجه به قرابت جغرافیایی و فرهنگی و در پیش گرفتن الگوهای بومی اقتصادی، اعضای اکو می توانند در چارچوب صندوق ویژه افغانستان، با تعریف پروژه هایی زیربنایی، ضمن کمک به بازسازی این کشور باعث تحولی تازه در برنامه های این سازمان گردند.

(Marzooghi, 2003, p 30).

4- حمله نظامی ایالات متحده به عراق که دومین جنگ را به منطقه تحمیل نمود؛ به مانند جنگ افغانستان در کنار پیامدهای منفی از جمله وقوع حملات تروریستی با حذف نظام دیکتاتوری صدام حسین و شکل گیری دولت و مجلس ملی و دموکراتیک، نوید روزهای روشن تری را برای این کشور می دهد. هرچند ناآرامی ها و حوادث تلخ تروریستی در عراق شرایط سرمایه گذاری و مبادلات تجاری را دشوار ساخته است اما نیاز گسترده دولت و مردم این کشور به بازسازی اقتصادی می تواند فرصت بزرگی را برای اعضای اکو برای صدور کالا، خدمات، نیروی کار و دانش فنی به این کشور فراهم آورد. در این میان نقش دو کشور همسایه عراق و عضو اکو یعنی ایران و ترکیه حایز اهمیت است. به نظر می رسد با توجه به مشکلات سیاسی و امنیتی ترکیه در شمال عراق، ایران به دلیل داشتن مرزهای طولانی و امکانات ترانزیتی مناسب و نیز پیوندهای گسترده مذهبی و قومی با مردم عراق می تواند نقش اصلی را در ترانزیت کالا و صدور خدمات و نیز فراهم ساختن زمینه سرمایه گذاری دیگر اعضای اکو در این کشور ایفا نماید (فرزانگان، 1382، صص 224).

همکاری‌های اقتصادی و تجاری

نظریه‌های سنتی تجارت بین‌الملل بر این اساس بود که تجارت می‌تواند برای همه کشورها دربردارنده منافع باشد. این در شرایطی است که در عالم واقع در صحنه تجارت بین‌الملل، همه کشورها در جریان آزاد مبادلات تجاری ایجاد می‌کنند و به دلایل مختلف از سیاست‌های مداخله‌جویانه در عرصه تجارت بهره می‌جویند. از آنجا که محدودیت تجاری ایجاد شده در جریان آزاد مبادلات تجاری، اغلب روانی است از آن به‌عنوان سیاست‌های بازرگانی نیز نام برده می‌شود (حاجی یوسفی و همکاران، 1391، ص 50).

مسائل تجاری منطقه

نبود دسترسی به اطلاعات تجاری یکی دیگر از مهمترین مشکلات در توسعه تجاری درون منطقه‌ای است. در این زمینه سازمان اکو به منظور تسهیل انتشار اطلاعات تجاری و فرصت‌های سرمایه‌گذاری، در حال ایجاد شبکه اطلاعات تجاری است. در این زمینه شبکه تجاری اکو با حمایت مالی برنامه انکشافی ملل متحد و در پایگاه‌های مجازی دبیرخانه اکو تاسیس شده است که فعالیت‌های خود را گسترش خواهد داد. به‌منظور افزایش تجارت درون منطقه‌ای و بین‌منطقه‌ای اقدام‌های زیر در حال انجام است:

❖ حذف تدریجی موانع تجاری در منطقه اکو؛

❖ تلاش مشترک برای دسترسی آزادتر بازارهای خارج از منطقه اکو به مواد خام و کالاهای تمام شده کشورهای عضو؛

❖ گسترش ترتیبات تعرفه‌ای ترجیحی موجود از نظر قابلیت اجرا و حدود آن؛

❖ آزادسازی تجارت درون منطقه‌ای از همه راه‌ها و ابزارهای ممکن مانند ساده‌سازی مقررات ملی در زمینه‌های گمرکی، تجارت کالا، جذب و حمایت از سرمایه‌گذاری خارجی، حل‌وفصل اختلافات تجاری با در نظر گرفتن تعهدهای بین‌المللی کشورهای عضو؛

❖ استاندارد تدریجی کالاها و محصولات منطقه؛

❖ همکاری میان بانک‌های کشورهای عضو و طرح‌های ضمانت اعتبارهای صادراتی (میرزایی، 1385 ص 34).

صنعت

اسناد بنیادی اکو همواره اهمیت بخش صنعت و نقش بخش خصوصی در توسعه آنرا مورد توجه قرار داده است. در این زمینه دریافت فناوری‌های جدید، انتقال فناوری‌های موجود در منطقه و توسعه و افزایش مطالعات امکان‌سنجی در بخش‌های ویژه صنعتی به منظور پاسخگویی به نیازهای منطقه از طریق اجرای طرح‌های صنعتی مورد تاکید سازمان است. در این راستا دبیرخانه اکو فعالیت‌های خود را بر بازرگانی در سیاست‌های صنعتی به‌ویژه فعالیت در زمینه خصوصی سازی توسعه صنایع کوچک و متوسط و ظرفیت سازی در زمینه فناوری در کشورهای عضو متمرکز

کرده است. طرح عمل اکو برای همکاری‌های صنعتی در نخستین اجلاس وزرای صنعت اکو در ژانویه 2004 در تهران به تصویب رسیده است. برای کشورهای بنیانگذار این سازمان، توسعه صنعتی یکی از مهم‌ترین اهداف این کشورها بوده است، اعضای جدید هم در درون اتحاد شوروی، گونه‌ای متفاوت از توسعه وابسته را تجربه کردند. برای همه اعضا به‌دست آوردن فناوری‌های جدید، انتقال فناوری‌های موجود در منطقه، توسعه و افزایش مطالعات امکان‌سنجی در بخش‌های ویژه صنعتی برای پاسخگویی به نیازهای منطقه از طریق اجرای طرح‌های صنعتی مورد تاکید قرار گرفته است (Omidi, 2006, p 56).

دبیرخانه اکو نیز فعالیت‌های خود را بر بازنگری سیاست‌های صنعتی به‌ویژه اقدام درمورد برنامه‌های خصوصی‌سازی، توسعه صنایع کوچک و متوسط و ظرفیت‌سازی در زمینه فناوری در کشورهای عضو متمرکز کرده است. یکی از راه‌های دستیابی به فناوری‌های جدید برای کشورهای در حال توسعه، انتقال فناوری‌های نوین است. از جمله راه‌های دستیابی به این فناوری‌ها، برقراری روابط و همکاری‌های اقتصادی با کشورهای دیگر است. اکو فرصت‌های مناسبی را برای کشورهای عضو به وجود آورده است که در صورت برنامه ریزی مناسب می‌تواند از آن برای توسعه نظام تولید و به دست آوردن فناوری‌های جدید استفاده کنند (کولایی، 1379، ص 87).

موسسه‌های اقتصادی اکو

اتاق بازرگانی و صنعت¹: اعضای اکو برای گسترش همکاری‌های اقتصادی و تجاری منطقه‌ای و افزایش حضور بخش خصوصی در اپریل 1990 اتاق بازرگانی و صنعت اکو را تاسیس کردند، در این اتاق بخش خصوصی سازمان همکاری اقتصادی اکو محسوب می‌شود. تسهیل امور تجاری و بازرگانی در میان کشورهای عضو، گسترش همکاری بخش خصوصی اعضا، از اهداف تاسیس اتاق بازرگانی و صنایع اکو به شمار می‌رود. با توجه به اهمیت مبادله اطلاعات در میان اعضای اکو آن‌ها شبکه ارتباطی الکترونیکی ویژه خود را ایجاد کرده اند (www.alef.ir).

بانک تجارت و توسعه اکو²: در جریان سومین اجلاس سران اکو در 24 حوت 1373 در اسلام آباد، موافقت‌نامه تاسیس بانک تجارت و توسعه اکو به تصویب شورای وزیران رسید. برای گسترش مبادلات منطقه‌ای در میان اعضا اجرای سیاست‌های مناسب ضرورتی جدی است. با توجه به محدودیت‌های مالی برخی از اعضا، بانک توسعه و تجارت اکو می‌تواند در این زمینه نقش مهمی ایفا کند، اما در سال‌های گذشته تنها درمورد برخی طرح‌های قابل اجرا بحث شده است. برای آغاز، پیشبرد و تامین اعتبار طرح‌های مشترک، تاسیس بانک تجارت و توسعه اکو با مشارکت بخش خصوصی مورد توجه قرار گرفت. اعضای اکو در مسیر توسعه تجارت منطقه‌ای مبارزه با قاچاق و تخلف‌های گمرکی را مورد توجه قرار داده اند (Marzooghi, 2003, p 40).

¹ ECO Chamber of Commerce and Industries

² Trade and Development Bank

موسسه منطقه‌ای استاندارسازی اکو: این موسسه را شورای وزیران اکو در سال 2008 در هرات پایتخت افغانستان تاسیس کرد. اساسنامه این موسسه در نشست سران در مارچ 2009 در تهران تصویب شد.

شرکت بیمه اتکایی اکو: ضرورت حمایت از تجارت و سرمایه‌گذاری منطقه‌ای و ایجاد ضمانت‌های لازم موجب شد تا سه کشور ایران، ترکیه و پاکستان در سال 1975 این صندوق را تاسیس کنند.

صندوق ویژه اکو برای بازسازی افغانستان: موضوع تاسیس صندوق ویژه اکو برای بازسازی افغانستان در جریان دوازدهمین نشست شورای وزیران خارجه کشورهای عضو سازمان همکاری اقتصادی (استانبول 2002) از سوی ایران مطرح شد و به تصویب رسید. در پی آن، سازمان همکاری اقتصادی دستورالعمل اجرایی صندوق را تدوین کرد و مشارکت مالی کشورهای عضو را به منظور تامین منابع لازم برای اجرای طرح‌های بازسازی در افغانستان خواستار شد. اقداماتی در این راستا انجام شد از جمله 1- طرح دهمزنگ، 2- بیمارستان فاریاب، 3- طرح‌های جدید را می‌توان نام برد (کولایی و مودب، 1388 ص 34).

موافقت‌نامه‌های اقتصادی

موافقت‌نامه اکوتا: این موافقت‌نامه در جریان دومین نشست وزرای بازرگانی اکو در اسلام‌آباد به تصویب وزرای بازرگانی کشورهای عضو رسید. به موجب این موافقت‌نامه، کشورهای عضو طی جدول زمانی هشت ساله و به صورت تدریجی، تعرفه‌های خود را تا هشتاد درصد از کالاهای قابل مبادله کاهش دهند و به سقف حداکثر 15 درصد خواهند رساند. سپس کلیه موانع غیر تعرفه‌ای و شبه تعرفه‌ای را در مدت دو سال از میان بر خواهند داشت. نکته قابل توجه ویژگی‌های اکوتا است (کوزه‌گر، 1387).

موافقت‌نامه تسهیل صدور ویزا: تسهیل صدور ویزا و ایجاد قوانین یکسان برای صدور ویزا یکی از موضوع‌های مهم در هر سازمان منطقه‌ای و بین‌المللی است. کشورهای عضو سازمان اکو نیز با توجه به اهمیت این موضوع در سال 1993 در نشست شورای وزیران در کویت، بر لزوم تسهیل صدور ویزا برای بازرگانان کشورهای عضو تاکید کردند. موافقت‌نامه تسهیل صدور ویزا اکو، ساده و برخوردار از مزایای بسیاری است که به برخی از آن‌ها اشاره می‌شود: یکسان‌سازی مقررات و تشریفات صدور ویزا، شناسایی مشکلات و نارسایی‌های موجود، گسترش دامنه شمول موافقت‌نامه به سایر شهروندان، گسترش همکاری در همه زمینه‌های مناسب، افزایش تجارت درون منطقه‌ای، توزیع مناسب‌تر سرمایه‌ها، توسعه صنعت گردشگری و ایجاد تعادل بیشتر در درآمدها را شامل می‌شوند (کولایی و مودب، 1388 ص 109).

منافع اقتصادی همکاری‌های دو جانبه و چند جانبه

اگرچه در حال حاضر اقتصاد کشورهای عضو اکو عموماً توسعه نیافته، وابسته، تک‌محصولی، صادرکننده مواد خام و واردکننده کالاهای ساخته‌شده مصرفی می‌باشد و این ویژگی‌ها اقتصاد کشورهای عضو را بیشتر به اقتصادهای

رقیب و نه مکمل تبدیل کرده است، اما اولاً این ساختارها در حال دگرگونی است و کشورهای عضو در جهت تنوع بخشیدن به تولیدات و صنایع و خروج از اقتصاد تک محصولی تلاش می‌نمایند و ثانياً می‌توان عامل موثری را نیز در زمینه‌های اقتصادی مشاهده کرد که در تقویت روند همکاری اقتصادی موثر می‌باشند. در یک ساختار مشابه اگر برعکس ساختارهای اقتصاد مکمل، وابستگی متقابل کشورها به یکدیگر ضعیف است و نمی‌تواند پیوندهای محکمی را میان کشورها ایجاد کند، ولی مشکلات و موانع مشترکی که سر راه آن‌ها قرار دارد، خود می‌تواند کشورها را به سوی همکاری با یکدیگر متمایل نماید. به‌رغم مشکلات موجود، کشورهای آسیای مرکزی دارای صنایع سنگین، راه آهن و نیروی الکترونیکی پیشرفته هستند که صاحبان صنایع می‌توانند با برنامه‌ریزی‌های دقیق خلای ایجاد شده را به نفع خود پر کنند. در حال حاضر شرایط مساعدی برای همکاری‌ها در زمینه تبادل کالاها و خدمات موترسازی، انرژی، حمل‌ونقل، ارتباطات، صنایع کیمیاوی، معادن وجود دارد. اعضای اکو می‌توانند با تکیه بر آن‌ها روابط دوجانبه و همکاری‌های چند جانبه را با یکدیگر افزایش دهند (میرزایی، 1385).

موانع همگرایی در اکو

در کنار همکاری‌های دو جانبه و چندجانبه منطقه‌ای بین کشورهای عضو که سبب بهبود توسعه اقتصادی کشورها می‌شود و آن‌ها را به سمت ترقی و پیشرفت می‌کشاند بایستی از موانعی که بر سر راه آن‌ها وجود دارد هم اطلاع داشته باشیم تا بتوانیم در جهت رفع آن‌ها گام برداریم؛ چون به دلیل وجود این موانع، کشورها فرصت همکاری با یکدیگر را از دست می‌دهند و این همگرایی کارایی لازم و مطلوب را نمی‌تواند داشته باشد، که این موانع به شرح ذیل است.

الف) موانع اقتصادی: توجه به ساختارهای اقتصادی برای بررسی امکان تحقق یک اتحادیه اقتصادی موفق بسیار مهم است فقدان برابری و همسانی در واحدهای همگرا به نظر بسیاری از نظریه‌پردازان همگرایی سبب عدم توفیق این طرح‌ها می‌گردد. کشورهای عضو اکو در شرایطی هستند که همه کشورهای در حال توسعه کم‌وبیش از آن در رنج هستند که شامل:

✓ **شبکه‌های ارتباطی ضعیف:** به‌رغم توانایی‌ها و ظرفیت‌های موجود در بخش حمل‌ونقل جاده‌ای، با توجه به گستردگی جاده‌های خاکی، کمبود راه‌های اسفالت‌شده به همراه کیفیت پایین و فقدان امکانات جانبی مناسب از مهم‌ترین چالش‌ها محسوب می‌شوند. در این زمینه اگرچه کوشش‌هایی از سوی اعضای اکو صورت گرفته است اما باید گفت که این تلاش‌ها با توجه به گستردگی جغرافیایی منطقه و حجم بسیار بالای ترانزیت کالا و مسافر، ناکافی است و اکو باید هر چه سریعتر پروژه‌های بزرگتری را در دستور کار خود قرار دهد (Kasai, 2004, p 224).

یکی از دلایل اهمیت و گسترش همکاری در زمینه حمل‌ونقل میان کشورهای عضو اکو که در سند اکوتا بر آن تاکید شده است، عدم دسترسی حدود هفت کشور عضو به دریای آزاد است. احداث خط راه آهن از ایران به ترکمنستان از طریق سرخس و در نتیجه اتصال خطوط راه آهن ایران و ترکیه به آسیای میانه و احداث خط آهن از

آلماتی به تهران ناشی از همین فرآیند است. تصویب پروژه خط راه آهن غرب ایران به‌عنوان پروژه‌های منطقه‌ای براساس اهداف تعیین شده در سند (طرح عمل کویته) با توجه به بازار مناسب و گسترده عراق، اتصال شبکه ریلی غرب ایران به کشورهای منطقه از طریق خطوط ریلی موجود می‌تواند نقش بارزی را در صادرات کشورهای عضو به عراق و افزایش تجارت فرامنطقه‌ای ایفا نماید و در کنار کریدور شمال - جنوب می‌تواند منجر به رونق کریدور شرق - غرب نیز شود. همچنین احیای فعالیت کشتیرانی اکو و مشخص نشدن کامل وضعیت رژیم حقوقی دریای خزر که متأسفانه به دلیل برخی اختلاف‌نظرها متوقف گشته است می‌تواند زمینه بهره‌گیری بیشتر اعضای اکو از ظرفیت راه‌های دریایی را فراهم نماید (Gleason, 2003, pp 44-45).

✓ **حجم محدود تجارت منطقه:** پایین بودن سطح تجارت درون منطقه‌ای همچنان یکی از مهم‌ترین چالش‌های اکو محسوب می‌شود. به رغم ظرفیت‌های فراوان و برنامه‌ریزی‌های صورت گرفته، حجم تجارت درون منطقه‌ای اکو کمتر از میزان تجارت فرامنطقه‌ای اکو است. این امر یکی از مهم‌ترین اهداف عهدنامه ازبیر و نیز کارکرد اکو به‌عنوان یک سازمان منطقه‌ای اقتصادی را با چالش جدی مواجه نموده است (شهابی و شیخ الاسلامی، 1386 ص 146).

✓ **جنبه های محدود هم تکمیلی اقتصادی:** مکمل نبودن اقتصادهای اعضا و تشابه کارکردی از دیگر موانع بر سر راه تحقق اهداف اکو به حساب می‌آید. این مسئله در حجم تجارت درون منطقه‌ای اعضای اکو نسبت به کل تجارت خارجی کشورهای عضو قابل دیدن است. اکنون حجم تجارت درون‌سازمانی اکو نزدیک به 7 درصد کل تجارت اعضا است این درحالی است که این آمار در مورد اتحادیه ی اروپا بیشتر از 60 درصد، آ.سه. آن نزدیک به 40 درصد و حتی برای اتحادیه ی آفریقا 9 درصد است.

ب) **سیاسی:** علاوه بر موانع اقتصادی، کشورهای عضو اکو با دشواری‌های سیاسی نیز در مسیر تحقق همکاری‌های منطقه‌ای مواجه می‌باشند، که در تجارب گوناگون همگرایی منطقه‌ای در میان کشورهای درحال توسعه موانع سیاسی نقش عمده ای ایفا کرده اند.

✓ **فقدان انسجام ملی:** یکی از نقاط ضعف قابل توجه در روند همگرایی منطقه‌ای در کشورهای درحال توسعه به ویژه در میان کشورهای عضو اکو عدم توجه به اهمیت قدرت نرم در تقویت و گسترش روحیه همکاری و مشارکت موثر شهروندان یک سازمان منطقه‌ای در برنامه‌ها و سیاست‌های آن است. از اینرو شاهد هستیم آنگونه که شهروندان اروپایی و یا آسیای شرقی خود را شهروند اتحادیه اروپا و آ.سه. آن می‌دانند، ملت‌های عضو اکو به رغم دو دهه فعالیت این سازمان، هنوز هیچ تلقی و احساسی از عضویت در اکو ندارند (دوئرتی فالتزگراف، 1384، ص 691).

نتیجه‌گیری

ضرورت ایجاد سازمان (همکاری برای عمران منطقه ای) را باید در شرایط سیاسی و اقتصادی ایران، پاکستان و ترکیه در دهه 1960 جستجو کرد. از نظر شرایط اقتصادی سه کشور بنیان‌گذار، در پی اجرای طرح‌های صنعتی کردن خود به شیوه غربی بودند. محدودیت ذخایر معدنی نیاز به اجرای طرح‌های صنعتی، دریافت فناوری و استفاده از امکانات رفاهی منطقه‌ای از جمله دلایل شکل‌گیری سازمان عمران منطقه‌ای بود. در سال 1985 سازمان همکاری اقتصادی (اکو) جایگزین سازمان عمران منطقه ای شد. از هنگام تشکیل سازمان همکاری اقتصادی تا تصویب پروتکل اصلاحی پیمان از میر این سازمان فعالیت چشمگیری نداشت. پس از آن نیز تا پیوستن کشورهای آسیای مرکزی، آذربایجان و افغانستان، نشست‌های رهبران و مسئولان کشورهای عضو تنها بیانگر ادامه فعالیت این سازمان بود.

بر پایه آمارهای سال 2009 تجارت در درون منطقه حدود 6 درصد از مجموع دادوستد کشورهای عضو را تشکیل می‌دادند که بسیار پایین‌تر از ظرفیت واقعی اعضا است. بر اساس سند چشم‌انداز ده ساله اکو، کشورهای عضو می‌کوشند با کاهش موانع تعرفه‌ای و غیر تعرفه‌ای تا سال 2015 حجم تجارت میان اعضا را از شش درصد به بیست درصد افزایش دهند و یک منطقه آزاد تجاری تاسیس کنند. تولید ناخالص داخلی منطقه اکو در سال 2006 با متوسط رشد 6/9 بالغ بر 891 دلار که معادل 1/8 درصد تولید ناخالص ملی جهان بوده است. حجم مبادلات تجاری اعضای اکو در سال‌های اخیر نشان می‌دهد تجارت درون منطقه‌ای از رشد نسبی خوبی برخوردار بوده است. بر اساس اعلام گمرک، در نیمه نخست سال 1400، حجم تجارت ایران با اعضای سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو، 15 میلیون و 307 هزار تن کالا به ارزش هفت میلیارد و 255 میلیون دلار بود که رشد 67 درصدی در وزن و 60 درصدی در ارزش کالای تبادل شده را نسبت به مدت مشابه نشان می‌دهد. حجم مبادلات تجاری این سازمان با جهان در سال 2020 که بالغ بر 661 میلیارد دلار بوده که از این رقم 3.1 درصد یعنی حدود 55 میلیارد دلار سهم تجارت درون منطقه‌ای بوده است. رقم کل تجارت این منطقه با جهان در سال 2019 نیز 729 میلیارد دلار و تجارت درون‌سازمانی آن 55 میلیارد دلار معادل 5.7 درصد از رقم کلی تجارت خارجی بوده که آمار سال 2020، نشانگر کاهش 3.9 درصدی کل تجارت خارجی نسبت به دوره مشابه سال قبل است.

بنابراین، با بررسی رشد حجم مبادلات تجاری این کشورها با دیگر کشورهای جهان نتیجه می‌گیریم که اگر برنامه‌ریزی مناسب صورت گیرد می‌توان از ظرفیت موجود در آن کشورها برای افزایش بیشتر تجارت درون منطقه‌ای و تامین سود بیشتر برای همه اعضای اکو بیشتر بهره‌برداری کرد. در آستانه قرن 21 که اقتصاد جهانی دچار مشکلات گوناگون شده است، افزایش همکاری‌های منطقه‌ای به‌ویژه در میان کشورهای در حال توسعه به یک ضرورت جدی تبدیل شده است. کشورهای در حال توسعه و نیز اعضای اکو به مزایای این همکاری مانند گسترش بازارها، افزایش توان اقتصادی، ایجاد رقابت‌های قدرتمندانه با افزایش کارایی منطقه‌ای، کاهش آسیب‌پذیری نسبت به خارج و کشورهای پیشرفته، بهبود قدرت چانه‌زنی در تجارت بین‌المللی توجه کرده‌اند. با توجه بررسی انجام شده در این

تحقیق، پیشنهاد می‌شود شرایط لازم برای تجارت کالا و خدمات بین کشورهای عضو فراهم شود تا ضمن بهره‌برداری از مزیت‌های نسبی و همچنین انتقال فناوری، شرایط لازم برای رشد اقتصادی در کشورهای عضو فراهم شود.

در پایان می‌توان گفت اعضای آکو در مسیر تحقق یک طرح همکاری منطقه‌ای موفق با دشواری‌های جدی مواجه هستند. تلاش‌هایی که آغاز شده برای به ثمر نشستن نیازمند مداومت و پایداری اعضا است. آکو می‌تواند در چارچوب یک سازماندهی منسجم و هماهنگ توسعه اقتصادی را افزایش دهد و باعث شود کشورها از وابستگی اقتصادی به کشورهای بزرگ دست بکشند و نیازهای داخلی خود را توسط کشورهای عضو آکو حل کنند. چون گسترش تجارت و همکاری منطقه‌ای برای این کشورها، ابزاری برای رسیدن به رشد و توسعه اقتصادی به شمار می‌رود که این امر با همکاری بین کشورهای ایران، پاکستان، ترکیه با کشورهای عضو صورت می‌گیرد که راه را برای دسترسی به بازارهای جهانی هموار می‌کند.

منابع فارسی

- بیژن، عارف، رحمانی واسو کلابی، محسن (1395). نقش اکو در توسعه روابط اقتصادی کشور های عضو، فصلنامه سیاست، سال سوم، شماره 9.
- حاجی یوسفی، امیرمحمد و دیگران (1391). نخبگان و همگرایی منطقه ای در سازمان همکاری اقتصادی (اکو)، مطالعات اوراسیای مرکزی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، سال پنجم، شماره 10، بهار و تابستان.
- حسن تاش، سید غلامحسین (1385). تقاضای گاز اروپا، نقش ترکیه و فرصت های ایران، فصلنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، سال بیستم، شماره هفتم و هشتم، فروردین و اردیبهشت، صص 206-220.
- دوئرتی، جیمز؛ فالتزگراف، رابرت (1384). نظریه های متعارض در روابط بین الملل، ترجمه علی رضا طیب و وحید بزرگی، تهران: نشر قومس.
- رومینا، ابراهیم، اسفندیاری، عبدالرحمن (1397). الگویابی ساختار قدرت در بین کشور های عضو اکو، فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، تهران، دوره 11، شماره 2، صص 139-159.
- سلیمان پور، هادی؛ دامن پاک جامی، مرتضی (1388). نقش چندجانبه گرایی و ترتیبات تجاری منطقه ای در پیشبرد دیپلماسی اقتصادی ایران، فصلنامه مطالعات اوراسیای مرکزی، سال دوم، شماره 3.
- شهابی، سهراب، شیخ الاسلامی، محمدحسن (1386). آیا می توان در انتظار موفقیت اکو ماند؟، فصلنامه سیاست، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، دوره 37، شماره 3.
- صفی نیا، پرویز (1383). همکاری برای عمران منطقه ای، تهران: دبیرخانه همکاری عمران منطقه ای.
- عباسی اشلقی، مجید، دامن پاک، مرتضی (1392). جمهوری اسلامی ایران و سازمان همکاریهای اقتصادی اکو، بیست سال پس از گسترش این سازمان، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، تهران، شماره 84.
- فرزائگان، محمدرضا (1382). فرصت های تازه فراروی ایران در زمینه بازرگانی و ترانزیت کالا پس از تغییر حکومت عراق، فصلنامه اطلاعات سیاسی و اقتصادی، سال هفدهم.
- کوزه گر کالجی، ولی (1387). تحقق اکوتا و چشم انداز اکو 2015: فرصت ها و چالش های اکو، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره 62.
- کولایی، الهه، مودب، محمد (1388). سازمان همکاری اقتصادی اکو دستاورد و چشم اندازها، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.
- کولایی، الهه (1379). اکو و همگرایی منطقه‌ای، تهران: مرکز پژوهش های علمی و مطالعات استراتژیک
- خاورمیانه.
- مجرد، عصمت، همایونی فر، مسعود، سالارپور، ماشالله (1392). نقش کشاورزی در همگرایی منطقه ای کشورهای عضو اکو، فصلنامه تحقیقات اقتصادی، تهران، دوره 48، شماره 4، صص 189-211.
- میرزایی، محمد (1385)، سازمان همکاری اقتصادی (اکو) در حال تحول و توسعه، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، دفتر سیاسی بینالمللی وزارت امور خارجه، شماره 5.

English Resources:

- -Alikhani, Hossein (2000), Sanctioning Iran, London, I. B. Tauris.
- -Bhatty, A Maqbool (1992),” ECO: Challenges and Opportunities in the 1990s”, The Institute of Strategic Studies Islamabad, Strategic Studies (Special issue: ECO looking to the Future), Volume XV, winter, Number. 2. 16-29.
- -Gleason,Georgy (2003), Markets and Politics in Central Asia, London: Routledge,
- -Jonso, Lena (1998), Russia and Central Asia, a New Web of Relations, London: The Royal Institute of International Affairs.
- -Kasai, Alireza (2004), “Water Crisis in Central Asia and turns in foreign policy”, Central Asia and Caucasus Studies Quarterly, vol. 13, period 4, No 48, Tehran.
- -Marzooghi, Hassan (2003), Expansion of trade in ECO by reducing tariffs, of Commercial Studies Publications, Tehran.
- Mokhtari Hashi, Hossein (2021). Interstate Rivalries within Regional Organizations Case study: Economic Cooperation Organization (ECO), Geopolitics Quarterly, 16, No 4, Winter 2021, *PP 334-350*.
- -Omidi, Ali (2006), “Comparison of Convergence in ECO and ASEAN”, Economic-political information Monthly Maganiz, vol. 19 No. 7 & 8, serial No. 247, Tehran.
- -Pak daman, Reza (1996), Economic Cooperation Organization (ECO), Institute of Commercial Studies Publications, Tehran.
- -Rashid, Ahmed (1994), the Resurgence of Central Asia, Islam or Nationalism? London: Zed Books.
- <https://www.irna.ir/news>
- <https://donya-e-eqtasad.com>